

ZMENKOVÉ ZÁKONY

Všetci dobre vieme, v akom stave až donedávna boli, ba ešte aj dnes sú peniaze veriteľov (kreditorov) a ich dlhy u dlžníkov. Ak sa peniaze, či už vydané alebo požičané, osobitnými spôsobmi nepoistili, neboli v bezpečí a veriteľ sa mohol skutočne tešiť, ak sa mu zdravé a bez úrazu vrátili. Peniaze, čo sa raz vydali na púť pôžičky, sa vystavovali viacerým rizikám: niekde ich úskokmi zdržiavali dlžníci, inde ich na spiatočnej ceste zatažovala neistota a právne prietahy, zhovievavosť sudcov, nerovnaké právne postavenie ľudí patriacich k zemianstvu, ktorí majú prednosť pred ostatnými, a nezemanov, ktorých v tejto veci ťaží útlak a nespravodlivosť.

Požičiavali a požičiavajú si peniaze tí, čo síce majú v jednom kraji, napr. v jednej stolici, pekný, no už dávno zadlžený a v tejto stolici bremenami zatažený, tzv. intabulovaný, majetok, a predsa si dokázali podvodom zadovážiť, ba v skutočnosti vyklamať peniaze v iných krajoch, kde ich poznali ako majetných a ešte nevedeli, že sú zadlžení. A za tieto peniaze Pán Boh zaplatí, s platením si starosti nerobili. Dostatočným dôkazom neistoty a právnych prietahov sú naše zákony a celý právny poriadok. Stoličné súdy zasadať len z času na čas, zbehlí a obratní advokáti vedú prekaziť vydanie a vykonanie súdnych výrokov, užitočne im v tom pomáha aj zhovievavosť a prehliadanie sudcu, ktorý sa dá získať na svoju stranu. Kľúčkovaniu dlžníka vyhovuje aj neustále odvolávanie sa na vyšší súd, ktorý zasadať nepravidelne a zavalený je rozličnými súdnymi spormi. To všetko dokazuje, že ten, komu sa peniaze niekam zatúlali a napokon sa vrátili, môže si povedať, že mal šťastie. Najväčšie prekážky peniazom, čo sa mali vrátiť, kládla zemianska povýšenosť! Rovnako ako boli zemanovia skutočnými a samojedinými pánmi v Uhorsku, tak boli a ešte vždy sú i pánmi nad statkami, čo v svojich listoch vlastníctva ani zapísané nemajú, na ktoré si zo žiadneho právneho titulu nemôžu uplatniť vlastnícke právo, a to ani titulom zemského panstva, ani záložnej držby, ani dedičstva, ani daru, ani akýmkoľvek iným panským či zemianskym titulom, a predsa boli a často ešte i sú pánmi nad statkami, ktoré si nijako nezaslúžili, nenadobudli ich ani kropajami krvi, ani inou službou – a tu máme na mysli peniaze i pasívne dlhy. Ako vo všetkom ostatnom, aj tu náš civilný zákonník hovorí v ich prospech, i tu im dáva a nedeľuje prednosť pred nezemanmi. Ved' načo tu máme takzvané „oppositio cum baculo“,* alebo po slovensky metlu, ktorou zeman všetkých

* Odpor palicou.

sudcov a vykonávateľov spravodlivosti, čo sa k nemu pri jednoznačne preukázaných zemianskych dlhoch už aj na výkon dostavili, povyháňa? Načo nám v roku 1836 pribudol článok 15, ako, pravda, ďalší následok nášho civilného práva, podľa ktorého sa zemianske statky nesmú predať, aj keby sa tým vykonal súdny výrok, iba sa veriteľovi zveria do záložnej držby, kým sa tomuto držiteľovi zemianskych slobôd nejako nepodarí alebo nezachce veriteľa vyplatiť? Či už veriteľ potrebuje hotovosť alebo nie, to zemana nezaujíma, on mu v tej chvíli hotovosť vyplatiť nemusí a jeho statok sa tiež nestane majetkom niekoho iného, on ho predsa len nestratí, hoci ho už aj trikrát premárnil. Načo je §18 toho istého článku, podľa ktorého sa pri meštianskych majetkoch, ktoré sa dostanú do exekúcie, koná dražba dvakrát, a to po dvoch mesiacoch, zatiaľ čo pri zemianskych, keď sa dostanú do exekúcie, nie však ako meštianske do predaja, koná len raz, a to po troch mesiacoch? Ako je možné, že sa podľa článku 78 a 93 z roku 1647 nesmie vykonávať výrok mestskej právomoci ani na mestskom majetku zemana, tým menej na zemianskom majetku v meste? No dost' už týchto príkladov, z ktorých jasne vidno, v akom nebezpečenstve sa v našom štáte nachádza majetok, ak ho dá vlastník do užívania niekomu inému, najmä ak sa dostane do zemianskych rúk. Nečudo teda, že ak má niekto našetrené peniaze a sám ich alebo nepotrebuje, alebo nevie minúť, radšej si ich skrýva a zatají z obavy, aby o ne, ak ich zverí niekomu inému, neprišiel. Dnes už sa to síce nestáva tak často ako v predchádzajúcich obdobiach, keď nezemaniamali svoj majetok ešte menej zabezpečený a ľudia ani nechyrovali o zmenkovom práve a rýchlom právnom postupe. Práve to nám totiž teraz veľmi pomáha. Ak sa peniaze ukrývajú a nedostávajú sa do obehu, nemôže byť, prirodzene, ani reči o rozvoji priemyslu, obchodu a podobne. Za takého stavu všetko len stojí a hlivie, lebo chýba hybná sila. No tam, kde sú naopak peniaze v úplnom bezpečí, si ich i s malými úrokmi požičiavajú a rýchlo točia, čím sa všetky aktivity rozohýbajú a pustia do podnikania. Anglicko nemá veľký objem peňazí, a predsa sa tam konajú obrovské a prekvapivé aktivity, život je tam neustále v plnom prúde, peniaze vďaka tomu, že sú úplne zabezpečené, i vďaka iným priaznivým okolnostiam sa točia veľmi rýchlo, a tým prudkým obehom sa v Anglicku aj objem peňazí stonásobne zvyšuje. Minca, ktorá za týždeň prejde cez 20 rúk, vykoná 20 krát toľko ako minca, ktorá sa za týždeň udrží len v jednej ruke, a tých 20 ľudí je rovnako majetných ako ten jeden, čo tú mincu dostane len raz do týždňa, rozdiel je však ten, že na tejto strane je majetný len jeden jediný, zatiaľ čo tam ich je 20. Navyše treba spomenúť i to, že peniaze, ktoré nie sú dobre zabezpečené, sa požičiavajú s vysokými úrokmi, lebo si veritelia vysokými úrokmi chcú vynahradiť a dohoniť to, čo podľa nich

stratia na kapitáli. V Anglicku sa ľahko dá požičať akýkoľvek obnos s troj, ba i dvojpercentným úrokom, u nás však ešte vládne židovské i nežidovské úžerníctvo a zákonný úrok je stále 6 %.

Prekážky nezabezpečeným dlhom a úžerníctvu kladie takzvané zmenkové právo. To vzniklo práve na ochranu obchodu a je jeho vynálezom. V rakúskych dedičných krajinách sa prijalo už v roku 1717, neskôr sa dopĺňalo a v roku 1763 zdokonalilo, my sme však rovnako ako vo všetkom ostatnom i v tomto za inými európskymi krajinami poriadne zaostali, lebo u nás sa toto právo prijalo a uviedlo do platnosti až na sneme v roku 1839 – 1840. Zmenky platia najmä v obchode, a ak sa ten ešte väčšmi rozvinie, nevyhnutne ich potrebuje. Obchodníci potrebujú peniaze rýchlo, povinnosti i úvery musia splácať bez zbytočného odkladu v určený čas, aj samotný obchod si vyžaduje rýchly tok peňazí, aby si udržal neustály beh a neviazol. Toto sa dá vykonať takzvanými zmenkami, iným slovom úpismi a odkazmi, ktorými sa ten, čo ich vydá, sám zaväzuje, alebo iných vyzýva v určitý čas vyplatiť inému istú sumu.

Zmenka je vlastne odkaz jedného druhému, aby namiesto neho vyplatil určitú peňažnú pohľadávku, a to nie jemu samotnému, ale niekomu inému, podľa čoho aj zmenka dostala názov, lebo sa týmto spôsobom veriteľ a dlžník menia a namiesto jedného veriteľa a dlžníka ich zastupujú iní. Napríklad obchodník A. z Bystrice má dostať od obchodníka C. v Pešti 5000 zlatých, iný obchodník B z Bystrice má vyplatiť v Pešti* tú istú sumu peňazí alebo i viac. Vystaví teda prvý obchodník A. v Bystrici peštianskemu obchodníkovi C. zmenku na 5000 zlatých, aby ten vyplatil tieto peniaze v Pešti obchodníkovi D., a on teraz zoberie od obchodníka B. v Bystrici peniaze, ktoré mal dostať z Pešti, a tým sa vyplatí.** Týmto spôsobom sa jeho aktívny dlh rýchlo splatí, peniaze zostávajú v obehu, a čo je ešte pri zmenkách mimoriadne dôležité, nemusia sa prenášať z miesta na miesto, lebo pri prenášaní sa načas stratia z obehu a tým, ktorí ich posielajú a preberajú, vyrábajú ďalšie náklady. Toto je však, ako sme už povedali, skutočná zmenka, lebo sú i iné druhy zmeniek, ktoré si však toto pomenovanie nezaslúžia, hoci sa v našich zákonoch tiež zmenkami nazývajú, a práve tieto iné druhy zmeniek sa v našom uhorskom zákonodarstve nazývajú vlastnými zmenkami, ktorými sa sám vystavovateľ zmenky zaväzuje, že inému v určenom čase istotne vyplatí istú sumu. Tieto zmenky, naším zákonodarstvom nazývané vlastné zmenky, sú v skutočnosti dlžobné úpisy, pri ktorých si v obchode jeden od druhého požičiava peniaze, aby nimi mohol uspokojiť iného, komu je už dlžný. Tieto dlžobné úpisy delí od ostatných úpisov

* Obchodníkovi D.

** Obchodník B. vyplatí obchodníkovi A. tie peniaze, čo mal poslať obchodníkovi D. do Pešti.

to, že sa vystavujú na základe zmenkového práva, a tak sa na ne vzťahujú rovnaké právne následky ako na akékoľvek iné zmenky. U všetkých európskych národov, a teda i v našom právnom systéme, kde sa zmenkové zákony prijali na základe zákonov iných národov, konkrétne rakúskeho, majú zmenky zvláštne postavenie a prednosti, ktoré spočívajú najmä v tom, že veriteľ bezpečne musí prísť k svojim peniazom v čase presne určenom na zmenke, a v prípade neistoty sa neobracia na žiadny iný súd, ale iba na ten, ktorý sa zaoberá výhradne zmenkami a v súvislosti s nimi vykonáva spravodlivosť bezodkladne. Tento súd bez akéhokoľvek meškania svoje výroky i vykonáva a v prípade potreby na dlžníka hneď uvalí exekúciu, vďaka čomu veriteľ okamžite získa to, čo mu patrí. Vo výkone tohto práva sa nepripúšťajú námietky, nerobia sa rozdiely v postavení, neprihliada sa na to, či je stránka urodzená alebo neurodzená, či je dlžník pán alebo sedliak. Veriteľ či iná osoba nezíska veci či statky len do dočasného užívania, ale súd mu prisúdi a vydá dlžníkov majetok, a ak nestačia hnutelné veci, na ktorých sa podľa zmenkového zákona vykoná exekúcia v prvom rade, vojdu do exekúcie aj nehnuteľnosti. Predchádzajúcemu vlastníkovi sa nemôžu vrátiť iným spôsobom, len ak ich znova odkúpi.

Aj tu si však, pravdaže, zemianske dedičné statky ešte držia svoje starodávne práva, pretože sa starootcovské právo, ktoré je v našej krajine stále jedným z hlavných zákonov, nezrušilo, ale ani zemanovia, ktorí sa úpismi vydali napospas zmenkovému právu, sa nemôžu spoliehať na to, že sa ich majetku ujme súdna moc a dlžoby bude vyplácať len postupne, pretože na základe zákona sa majetok, či už dlh prevyšuje alebo neprevyšuje hodnotu toho majetku, ihneď vydá veriteľovi. Z tohto dôvodu sú pre nás zmenkové zákony vítané a dôležité nielen z ekonomického, ale i politického hľadiska, keďže sa nimi začala zavádzať rovnosť pred zákonom medzi pánmi a ostatnými stavmi, ktoré zákonodarstvo doteraz nechránilo a panstvo ich považovalo iba za zberbu. – Aspoň v tomto teda máme rovnosť, tu sa i nezeman môže odvážnejšie a slobodnejšie obrátiť na súd, lebo zemanovi, ktorému už je pred zákonom rovný, môže povedať: „Mne tak, ako tebe!“

Povedali sme, že na zmenkovom súde panuje rovnosť a jeho výroky sa vykonávajú bez meškania. Rovnako rýchlo sa postupuje i v riadnom súdnom procese, t. j. keď súd vypočuje aj žalovanú stranu, no najmä v takzvanom sumárnom súdnom konaní, v ktorom žalobca i bez vypočutia žalovaného predloží dostatočné, zákonom predpísané dôkazy o pravdivosti svojho tvrdenia. V takom konaní musí dlžník vyrovnať svoju dlžobu do 24 hodín, ak sa nechce dostať do exekúcie, čo sa však môže stať aj skôr, ak

žalobca preukáže, že zvyšný dlžníkov majetok nie je v bezpečí ani v priebehu tých 24 hodín. No i v riadnom súdnom konaní sa súdny výrok vykoná veľmi rýchlo a odkladá sa len na čas potrebný na vypočítanie zúčastnených strán pre úplné dokončenie konania a vykonanie súdneho rozhodnutia. Zmenkové zákony sú teda, ako sme už povedali, z viacerých dôvodov veľkým prínosom pre krajinu a z ekonomického hľadiska aj pre väčšie mestá, na druhej strane však práve pre prísnosť, ktorá je v nich predpísaná, môžu veci neznalým priniesť veľkú škodu, ba i stratu majetku, ako to ukazujú príklady už aj v našich slovenských krajoch. Každý, kto sa vystavuje zmenkovému zákonu, berie na seba všetky následky tohto rýchleho právneho postupu, ako sme ho opísali, do pôsobnosti tohto zákona sa teda vydáva každý, kto listinu, takzvanú zmenku, ktorej forma je predpísaná zákonom, podpíše. Pre neznalosť zákona sa už aj v našich krajoch vyskytli prípady, keď dlžníci nepoznali následky, ktoré z podpisu na zmenkových listinách plynú, bez rozpakov ich podpísali v domnení, že ide o obyčajné dlžobné úpisy, a až potom, keď ich pritlačilo rozhodnutie zmenkového súdu a utrpeli straty, vlastnú nevedomosť oľutovali. V týchto prípadoch sa naši občania istotne nazdávali, že ide o takzvané bianko listiny, do ktorých sa nevpisovalo nič iné, len meno veriteľa a dlžníka, suma, miesto, deň a rok vystavenia, a ak dlžník nechcel platiť, veriteľ bol oprávnený dopísať tam podľa ľubovôle rôzne podmienky, ku ktorým sa dlžník tým, že bianko listinu podpísal, vopred dobrovoľne zaviazal. Bianko papiere sa však od zmeniek odlišujú formou, no najmä tým, že tie prvé spadajú pod obyčajné súdy, tie druhé, ako sme už povedali, pod súdy špeciálne na to vyčlenené. Platná zmenka musí mať túto predpísanú formu: a) musí byť na nej uvedené miesto, deň, mesiac, rok, kde a kedy sa vystavuje, b) musí byť výslovne nazvaná zmenkou, c) musí byť na nej uvedený dátum, kedy sa vyplatí, d) musí byť uvedená konkrétna suma, na ktorú sa zmenka vydáva, e) meno osoby, ktorej sa má zmenka vyplatíť, f) rovnako meno dlžníka, g) musí obsahovať miesto, na ktorom sa zmenka vyplatí, h) meno vystavovateľa zmenky musí byť jasné a úplné, t. j. priezvisko musí byť uvedené celé a z krstného mena aspoň prvé písmená. Ak zmenku vystavuje obchodná spoločnosť, musí tam byť uvedená aj firma alebo obchodná značka, ktorá patrí spoločnosti alebo pod ktorou sa vedie účtovníctvo. Predtým mohla za prítomnosti zákonných svedkov zmenku vydať aj negramotná osoba, teraz však nikto negramotný platnú zmenku vydať nesmie. Okrem toho sa musí ďalej sledovať: a) či sa zmenky môžu podľa zmenkového zákona postupovať alebo preniesť na ďalšie osoby, či sa môžu vystaviť na heslo (alebo na rad), avšak to heslo (alebo rad) musí byť uvedené za menom remitenta (osoby, ktorej sa má zmenka vyplatíť), inak sa zmenka podľa zákona

na inú osobu preniest' nesmie. Toto sa musí dodržiavať preto, že sa zmenky medzi osobami prenášajú, a ten, komu sa má zmenka vyplatiť, môže byť dlžný niekomu inému a môže mu dlh vyplácať práve v tom čase, a teda vyplatenie, t. j. odobratie finančných prostriedkov prenáša na inú osobu, b) či vystavovateľ pri vlastných zmenkách označil za platcu zmenky seba samého, c) či je pri cudzej zmenke menovaná tretia osoba, iná ako vystavovateľ zmenky, ktorá sa nazýva trasát (zmenkovník).^{*} Len takto vystavené listiny^{**} sú pravými zmenkami. Keby sa aj niekto odvolával na to, že nevedel, aké následky vyplynú z takto vystavených zmeniek, pred súdom to na veci nič nezmení. Na mieste je tu teda ostražitosť a opatrnosť. Navyše sa u nás často stáva aj to, že dlžník zmenku podpíše aj bez toho, aby v nej bol uvedený dátum vyplatenia, potom ho však náhle zasiahne výrok súdu, a ak nemá čím zaplatiť, dostane sa do exekúcie. Upozorňujeme preto všetkých našich krajanov, aby si zmenky predtým, než ich podpíšu, pozorne prečítali, či je v nich náležite uvedené všetko, čo predpisuje zákon.

Fakt, aké sú zmenky užitočné a prínosné, všetkým aj sám od seba do očí udiera, a ak sa ľudia nedajú nachytať v nevedomosti, veľmi dobre im poslúžia. Sú, pravda, i prípady, keď sa dá rýchle zmenkové právo obísť, čo sa podarí len veľmi šikovným civilným sporom v mieste odľahlom od sídla zmenkového súdu, preto i v takýchto prípadoch treba dávať pozor, aby remitent neutrpel škodu. Veríme však, že sa vďaka zmenkovým zákonom v krajine podstatne uľahčil obchod a zastavili u nás zvyčajné dlhé súdne spory v dlžných záležitostiach, no zároveň sa nimi prekliesnila i cesta rovnosti pred zákonom vo všeobecnosti a rovnakého právneho postavenia všetkých, urodzených či neurodzených, pred súdom.

* Osoba, ktorá má vyplatiť cudziu zmenku.

** Vzor zmenky, na určitý deň vystavenej, takzvanej vlastnej: v Bystrici dňa 3. júna 1847... 5000 zl. str. Dňa 12. augusta 1847 vyplatím v Pešti p. Hajnalovi alebo na jeho rad na túto zmenku 5000 zl. str. v dvadsiatnikoch. N. Bystrický.

Vzor zmenky, na rad v určitý deň vystavenej, cudzej: V Bystrici dňa 6. júna 1847... 5000 zl. str. Dňa 20. augusta 1847 vyplatíte Vy na túto zmenku p. Hajnalovi alebo na jeho rad 5000 zl. str. v dvadsiatnikoch. Pánu Jánovi Horárskemu v Pešti. N. Bystrický